

ЛЬВІВСЬКА ШКОЛА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В СУЧАСНОМУ ІСТОРІОГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена аналізу різнопланової літератури про галицьку школу, котра з'явилася протягом останньої чверті століття. Названо головні здобутки та виявлено провідні тенденції схоларної грушевськіани. У висновках окреслено перспективні напрямки вивчення львівського осередку українознавців.

Ключові слова: *М. Грушевський, львівська історична школа, українська історична наука, історіографічний дискурс, грушевськознавство.*

Галицька історична школа Михайла Грушевського як перший в українській науці національний схоларний феномен незмінно привертала увагу дослідників вітчизняної інтелектуальної культури, починаючи від часу її формування. Після здобуття Україною незалежності, грушевськознавство вступило в найбільш динамічну стадію свого розвитку¹, позначену стрімким розширенням джерельної бази та появою багатьох теоретичних пропозицій. Це уможливило як значне збагачення популярних у попередні часи історіографічних сюжетів, так і постановку цілком нової проблематики. У підсумку, за останні десятиліття постала різнопланова схоларна грушевськіана, котра внаслідок своєї розлогості потребує узагальнення та систематизації. Це дозволить виявити провідні тенденції в осмисленні феномену

* *Тельвак Віталій Васильович* – доктор історичних наук, професор кафедри давньої історії України та с.і.д. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

львівської історичної школи, а також окреслити перспективні напрямки грушевськознавчого пошуку.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років на шпальтах українських радянських видань розпочалася непроста боротьба з партійними істориками за реабілітацію імені М. Грушевського. Прикметно, що в цій боротьбі важливим аргументом прихильників ученого була виняткова плідність науково-організаційної спадщини М. Грушевського, вершиною якої слушно називалося творення наукових шкіл, передусім, у Львові. Реакцією на масове зацікавлення спадщиною М. Грушевського стала поява численних науково-популярних публікацій². Їхніми авторами були не тільки історики, а й представники інших галузей знання. Ці матеріали мали популяризаторський, просвітницький, почасти комплітаивний характер. Але вони виконували важливу суспільну функцію – зняття комуністичної анафеми з імені М. Грушевського, ознайомлення широкого кола читачів з його життям та діяльністю³.

Видання архівної грушевськїани – мемуарів, щоденників, прозових та історіографічних праць, епістолярію, а також публікація творчої спадщини української інтелігенції кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. (втім і представників львівської школи) – значно поглибили розуміння інтелектуальної атмосфери того часу, сприяли появі нових, опертих значною мірою на незначному перед тим джерельному матеріалі, студій над проблемою становлення та функціонування галицької школи М. Грушевського. Ї хоча ця проблема як спеціальне дослідницьке завдання ставилася нечасто, проте мало яке ґрунтовне грушевськознавче дослідження не торкалося її окремих аспектів.

Імпульсом до всебічного аналізу творчої спадщини видатного вченого в контексті тієї доби стало широке відзначення 125-ої річниці з дня його народження в 1991 р., який за ініціативи Українського історичного товариства був проголошений «Міжнародним ювілейним роком М. Грушевського». Святкування ювілею вченого об'єднало під час роботи кількох наукових форумів істориків з діаспори та України у визначенні актуальних проблем грушевськознавчого пошуку та осмисленні шляхів їх вирішення. Серед таких пріоритетних проблем у

концептуальній статті з нагоди ювілейних святкувань фундатор грушевськознавства Л. Винар визначив також вивчення науково-педагогічної діяльності М. Грушевського. При цьому вчений наголосив: «Вийняtkово важливе значення для розвитку української історичної науки має заснування і діяльність львівської історичної школи М. Грушевського, яка відіграла переломову ролю в розвитку національної історіографії на всіх українських землях і поза ними»⁴.

У наступних своїх статтях, зазвичай приурочених до чергових річниць М. Грушевського та присвячених проблемам подальшого дисциплінарного становлення грушевськознавства, Л. Винар чітко сформулював та обґрунтував як важливе дослідницьке завдання вивчення схолярних практик видатного вченого. Зокрема, американський дослідник наголосив, що «організаційні схеми-моделі треба опрацювати для його львівської і київської історичної школи, що могли б графічно пов'язати організаційну структуру школи з головними історіографічними концепціями і методологією дослідження, що характеризували творця першої історичної школи української національної історіографії»⁵. На актуальності цієї проблеми наголошували у тогочасних працях й вітчизняні грушевськознавці⁶.

Загалом, у часи незалежності грушевськознавчі студії стали одним з найбільш популярних та респектабельних напрямків наукового пошуку, свідченням цього є низка захищених дисертацій, поява ґрунтовних монографічних досліджень і джерельних публікацій, врешті – численні перевидання творів видатного вченого, включаючи академічне у п'ятдесяти томах. 1990-ті рр. були позначені також численними перевиданнями творів молодших представників львівської школи – І. Крип'якевича, С. Томашівського, М. Кордуби та ін. Серед цих видань були й такі праці галицьких учнів М. Грушевського, котрі вважалися втраченими (наприклад, «Матеріали до історії козаччини XVII віку» В. Гарасимчука).

Стосовно періоду 1990-х – першої половини 2000-х рр. можемо також говорити про справжній конференційний бум, коли грушевськознавчій проблематиці присвячувалися численні наукові форуми всеукраїнського чи міжнародного рівня. Одна з

таких зустрічей науковців, затитулована як «Михайло Грушевський і львівська історична школа», відбулася у Львівському університеті 24-25 жовтня 1994 р. і була присвячена століттю приїзду М. Грушевського до галицької столиці. Власне під час роботи цього наукового форуму й була висловлена важлива для подальшого грушевськознавчого пошуку пропозиція: «[...] Замість питання «Чи була школа Грушевського?» доцільніше ставити питання «Чим була школа Грушевського?»⁷.

На підставі нововідкритих джерел, доволі докладно на сьогодні висвітлені обставини заснування кафедри української історії у Львівському університеті, що її посів видатний історик⁸. Дослідники наголошують, що відкриття першої кафедри для української історії стало чи не найбільш важливим наслідком польсько-українського порозуміння, відомого як «нова ера». При цьому слушно зауважується, що хоча галицькі українці й були розчаровані, що не вдалося заснувати національно-історичну українську кафедру, все ж на перспективу цей недолік у короткому часі перетворився на перевагу, адже кафедра історії Східної Європи давала змогу розглядати українські теми в широкому історичному контексті. «Те, що спершу сприймалося як утиск, із часом виявило себе як справжній шанс для української історичної науки», – вказує Святослав Пахолків⁹.

Відтворені на сьогодні й нюанси педагогічної праці ново-призначеного професора. В цьому контексті науковці слушно вказують, що посівши кафедру, М. Грушевський першочергово спрямував свої зусилля на виховання нової генерації українських істориків. Про це пишуть К. Кондратюк¹⁰, С. Григанська¹¹, М. Алексієвець¹² та ін. Дослідники наголошують, що лекції знаного історика стали вагомим націоналізуючим фактором для української студіюючої молоді у стінах університету, мали значний вплив на формування її самосвідомості¹³. Поширеним став також погляд на головні риси стилю Грушевського-педагога. Серед них найчастіше називають демократичність, коректність, відкритість і щирість у спілкуванні тощо¹⁴.

У фокусі вищезазначеної проблеми зрозуміло перебуває питання шляхів формування львівської наукової школи. Сучасна історіографія вповні виправдано акцептувала висновки своїх

попередників про двоступеневий характер галицької школи автора «Історії України-Руси». Дослідники уперше звернулися до осмислення феномену наукового семінару М. Грушевського як інституційної підвалини школи, зауважуючи, що «цілком зрозумілим є значення у цій справі [виховання наукової зміни] університетської кафедри, завдяки якій він мав зв'язок зі студентами. Без неї процес формування наукової школи був би неможливим»¹⁵. Попри таке важливе для реконструкції схолярних планів вченого спостереження, даний сюжет, на жаль, поза одинокою спробою Василя Педича¹⁶ так і не отримав скільки-небудь цілісного опрацювання.

В згаданому аспекті сучасна українська історіографія виявилася цілком залежною від попередньої традиції з її акцентом на вагомість структур і видань НТШ для фахового вишколу молоді. Можемо навіть відзначити поглиблення згаданого стереотипного підходу, котрий вилився, наприклад, у твердженні, що «семінарські заняття з студентами [М. Грушевському] доводилося переносити на засідання секцій НТШ (саме там він формував майбутніх істориків України)»¹⁷. Попри цілковиту невідповідність такого висновку тогочасним освітнім реаліям, саме згадані підходи наразі домінують у грушевськознавстві.

Натомість, надзвичайно ґрунтовно сучасні дослідники опрацювали проблему «М. Грушевський і НТШ», поглиблюючи і збагачуючи новими сюжетами висновки дослідників з української діаспори. Тож на сьогодні всебічно показано впливи створених видатним ученим секцій, комісій і видань НТШ для фахового вишколу галицьких істориків¹⁸. Також на багатьох прикладах відтворено шляхи залучення молоді спочатку до роботи у «Записках НТШ», а згодом у секціях та комісіях Товариства. При цьому цілком виправдано акцентовано особливу значущість заснованої М. Грушевським Археографічної комісії НТШ як головної наукової лабораторії львівської школи¹⁹. Відзначено також педагогічний хист видатного вченого, котрий за ненав'язливого керування спрямовував своїх учнів спочатку на реалізацію простіших завдань реферативного характеру, згодом постійно ускладнюючи їх – аж до пропозицій написання самостійних розвідок²⁰.

За виробленою у попередні часи традицією надалі конструюється й персональний вимір львівської школи. Некритично сприймаючи свідчення сучасників М. Грушевського та представників діаспорної грушевськiани, дослідники нашого часу, не звертаючись до методологічного виміру цієї важливої проблеми, подекуди внесли ще більше плутанини в її розуміння. Так, у своїх реконструкціях персонального складу школи деякі дослідники виходять навіть за межі кола учнів-студентів М. Грушевського (що було властиве попередній історіографічній традиції), і до представників школи без жодних пояснень зараховують мало не всіх українських гуманітаріїв, котрим «пощастило» бути сучасниками автора «Історії України-Руси» та зазнати впливу його історіографічних ідей.

Наслідком стали абсурдні, як з погляду логіки постановня та функціонування схоларних практик, так і з урахуванням історіографічних реалій кінця XIX – початку XX ст. конструкції, в яких представниками львівської школи називаються В. Липинський, М. Василенко, Н. Полонська-Василенко²¹ чи навіть В. Гнатюк, Ф. Колесса, М. Возняк або й К. Студинський (?!)²². Звісно, згадані вчені, як і загалом українські гуманітарії кінця XIX – першої третини XX ст. перебували під більшим чи меншим впливом історіографічних пропозицій М. Грушевського, але це жодним чином не узаasadнює їх перетворення на представників львівської історичної школи. Інакше сама школа налічувала б не одну сотню осіб, більшість з яких навіть не були особисто знайомі з автором «Історії України-Руси». Таких шкіл дидактичного типу, звісно, не буває.

Втім, і надалі сучасні історіографи, котрі спеціалізуються на українській науці доби М. Грушевського, схильні до суттєвого розширення кола представників галицької школи за рахунок його студентів Львівського університету. Таким чином, найчастіше до складу львівської школи за історіографічною інерцією надалі потрапляють Євген Барвінський²³, Микола Чубатий²⁴, Омелян Калитовський²⁵, Іван Карпинець²⁶ та інші випускники львівської альма-матер. Вкотре відзначимо, що згаданих гуманітаріїв, як і багатьох інших студентів М. Грушевського, пов'язувало з ученим лише відвідування його лекційних курсів і наукового семінару.

Відсутній у наш час і дослідницький консенсус з приводу проблеми психологічного клімату львівської історичної школи. Мимохідь зачіпаючи питання комунікативних особливостей школи, дослідники найчастіше висловлюють протилежні думки. З одного боку, твердять лише про «демократизм у ставленні до молодших колег та діалогічний стиль спілкування»²⁷, з іншого, не менш категорично, пишуть, що «стиль керівництва Грушевського – типово авторитарний, на відміну від «батьківського» його вчителя Антоновича»²⁸. При цьому ні перші, ні другі не розглядають проблему в генезі, адже школа в активній фазі функціонувала протягом майже двадцяти років, тож природно було б очікувати й еволюцію моделей міжособистісних комунікацій. Врешті, очевидним виглядає те, що стиль спілкування молодого 28-річного професора з ненабагато молодшими від себе студентами мав би відрізнятися від тієї моделі комунікації, котру практикував стосовно учнів напередодні Першої світової війни тоді вже визнаний патріарх української науки.

На жаль, і в цьому аспекті вивчення комунікативних практик львівської історичної школи наші сучасники подекуди вносять ще більше плутанини, аніж це було у випадку їхніх попередників, тим самим створюючи нові міфи. Для прикладу наведемо таке просто скандальне спостереження: «В українській академічній повсякденності об'єктом звинувачень у хабарництві став М. Грушевський з боку учнів, представників його наукової школи у Львові» (?!)²⁹. При цьому, звісно, київська дослідниця не наводить жодних свідчень, які б доводили її слова – бо їх просто не існує. Швидше за все, йдеться про викривлену інтерпретацію (на яку вочевидь наклалися сумні реалії сучасного українського суспільства) іншого, озвученого в анонімній брошурі звинувачення на адресу М. Грушевського – у нераціональності ведення фінансового діловодства НТШ, яке, зрештою, було оперативно спростоване сучасниками українського історика. Але навіть елементарне ознайомлення з грушевськознавчою літературою дозволило б зрозуміти, що молодим представникам львівської школи було не до роздачі хабарів – вони були настільки злидненими, що постійно боргували – найчастіше перед Товариством, а нерідко й самим учителем. Та й

хоч трішки знаючи реалії українського академічного середовища у тогочасному Львові, ніяк не втямиш, а за що взагалі можна було давати/вимагати хабарі?! Бо ж низькооплачуваної роботи в Товаристві та його «Записках» було вдосталь, але небагато охочих зголошувалося працювати за такі кошти.

Натомість, доволі повно в сучасній історіографічній літературі висвітлено проблему взаємин М. Грушевського з його найбільш успішними у плані наукової самореалізації галицькими учнями: С. Томашівським³⁰, М. Кордубою³¹, І. Крип'якевичем³², І. Джиджорою³³, І. Кревецьким³⁴, В. Гарасимчуком³⁵ та ін. При цьому дослідники зосереджуються не тільки на зрозумілих впливах видатного історика на своїх молодших колег, але й, що не менш важливо, реконструюють зворотній процес посиленої допомоги галицьких істориків своєму наставнику в його численних наукових та громадських починаннях, наголошують на солідарній праці представників львівської школи по розбудові всіх сегментів українського руху, взаємодопомозі у вирішенні різнопланових питань. Також достатньо всебічно у наш час вивчено проблему ставлення молодих представників львівської школи до творчої спадщини свого вчителя, показано їх внесок у становлення грушевськознавчого дискурсу протягом першої третини ХХ ст.³⁶

Заторкується в сучасній науці і важлива проблема конфліктів у середовищі представників львівської історичної школи. При цьому увага дослідників фактично зосереджена лише на вивченні конфліктів в НТШ, а серед них – сфокусована на найбільш руйнівне у своїх наслідках протистояння симпатиків і опонентів М. Грушевського в 1913 р. На підставі нововіднайдених матеріалів, у наш час було однозначно доведено роль С. Томашівського та І. Кревецького у появі компрометуючих голову НТШ брутальних брошур³⁷. Також дослідники виявили, що підписана симпатиками М. Грушевського, а втім і деякими його учнями, брошура на захист ученого, фактично готувалася ним самим³⁸.

Найвагоміший внесок сучасна історіографія зробила у справу вивчення життя та діяльності представників львівської історичної школи, що уможливив доступ до раніше закритих

архівних колекцій, а також публікація листування між видатним ученим та його галицькими вихованцями. Зрозуміло, що при цьому більше уваги присвячено знаковим учням М. Грушевського, котрі залишили помітний слід в українській культурі. Найбільш популярними для наших дослідників виявилися постаті М. Кордуби³⁹, І. Крип'якевича⁴⁰ та С. Томашівського⁴¹. Їм, а також О. Терлецькому, присвячено дисертаційні дослідження, в яких розглянуто малознані аспекти життєвого та творчого шляху⁴². Втім, лише постаті М. Кордуби⁴³ та О. Терлецького⁴⁴ на сьогодні дочекалися опрацювання на рівні книжкових видань. Важливо, що сторінки біографії згаданих учених, відведені проблемі їхнього фахового та світоглядного становлення, неодмінно містять згадки про винятковість впливу особи М. Грушевського.

Також доволі багато наші сучасники пишуть про тих львівських учнів М. Грушевського, котрі після короткої співпраці з ним змінили вектор наукових зацікавлень. Важливо, що в присвячених Степану Рудницькому та Зенону Кузелі роботах завжди наводяться факти їхнього фахового зростання під керівництвом українського професора, наголошується, що смак до наукової роботи був прищеплений саме у спілкуванні з ним⁴⁵. Торкаються сучасні дослідники й складної проблеми еволюції взаємин між згаданими ученими та їхнім учителем⁴⁶.

Практично уперше на значно оновленій джерельній базі наші сучасники звернулися до постатей тих представників львівської школи, про яких попередня історіографія мала дуже обмежену інформацію. Завдяки пошуковим зусиллям дослідників, вдалося реконструювати біографії Василя Гарасимчука⁴⁷, Івана Джиджори⁴⁸, Богдана Барвінського⁴⁹, Івана Кревецького⁵⁰, Олександра Сушка⁵¹, Івана Шпитковського⁵², Дениса Коренця⁵³ та ін. Цікаво, що подекуди саме біографи галицьких інтелектуалів кінця XIX – початку XX ст., а не дослідники західноукраїнської історіографії, своїми працями дозволяють «віднайти» «загублених» представників львівської історичної школи, як це можемо сказати, наприклад, у випадку з Меланією Бордун⁵⁴.

Як про це вже згадувалося стосовно знакових постатей школи, так і у випадку їх менш успішних у науці колег, історіо-

графічною модою стало пов'язувати фахове зростання молодих українських інтелектуалів кінця XIX – початку XX ст. з впливом М. Грушевського як керівника львівського історичного осередку. Важливим також для нас стало з'ясування сучасними дослідниками внеску того чи іншого представника львівської історичної школи у розробку багатьох аспектів української історичної проблематики.

Важливу та перед тим не зауважену проблему взаємин представників львівської та київської наукових шкіл М. Грушевського уперше підняли в своїх працях Феодосій Стеблій⁵⁵, Олександр Рубльов⁵⁶ та Оксана Юркова. Наприклад, київська дослідниця науково-організаційного праці видатного вченого у радянське десятиліття звернулася до взаємин І. Крип'якевича та М. Ткаченка⁵⁷. Ця тема, безперечно, заслуговує на подальше всебічне опрацювання, адже добре задокументованими, наприклад, є контакти представників двох шкіл М. Грушевського у справі реалізації низки археографічних і видавничих проєктів. Зі згаданою проблемою тісно пов'язаний практично занедбаний на сьогодні сюжет складної еволюції взаємин М. Грушевського та його львівських учнів в роки війни та міжвоєнний час.

Підсумовуючи аналіз літератури, присвяченої представникам львівської школи, слід вказати на існуючу диспропорцію у вивченні її персонального складу, що полягає у зрозумілому домінуванні дослідницького інтересу до чоловічих постатей школи і нечисленності опрацювань її представників «другого плану». А деякі з львівських учнів М. Грушевського (наприклад, М. Стадник) взагалі виявилися викресленими з української історіографії. Це, поза сумнівом, важливий перспективний напрямок схолярної грушевськіани.

Цілковите порозуміння між сучасними грушевськознавцями можемо спостерігати стосовно проблеми термінологічного окреслення школи М. Грушевського. Вповні виправданим нам видається вживання як синонімічних понять «львівська історична школа М. Грушевського», «школа М. Грушевського у Львові» чи «галицька історична школа М. Грушевського». Тут ідеться про те, щоб пов'язати місце зародження та функціонування школи з особою її засновника та керівника.

Поряд із розробкою поодиноких аспектів проблеми реалізації М. Грушевським його схолярних планів у галицьке двадцятиліття, маємо також єдину на сьогодні спробу її цілісного опрацювання на монографічному рівні. Йдеться про книгу Василя Педича «Історична школа Михайла Грушевського у Львові», в основу якої лягла захищена ним кандидатська дисертація. Написана в середині 1990-х рр., праця стала ґрунтовним узагальненням попередньої літератури та уперше віднайденого автором і введеного ним до наукового вжитку розлогого корпусу архівних матеріалів. Івано-франківський дослідник розуміє під науковою школою, у першу чергу, співтовариство вчених, котре сформувалося довкола визнаного наукового авторитету. На його переконання, львівський науковий осередок українських істориків відповідає всім критеріям наукової історіографічної школи, котра характеризується яскраво вираженою педагогічною складовою – системою взаємин «учитель-учні», самоідентифікацією її представників як членів школи, сприйняттям та реалізацією учнями наукової програми вчителя. Втім, як і все тогочасне грушевськознавство, й ця книга зазнала домінуючих впливів історіографічної спадщини діаспорного українознавства, що зумовило як її оригінальні сюжети (наприклад, щодо важливої ролі наукового семінару у процесі становлення школи чи всебічно опрацьована проблема внеску львівських учнів у козакознавчі студії), так і недостатньо обґрунтовані висновки (приміром, визначення персонального складу школи). Врешті, на ці та деякі інші моменти обговорюваної книги вже звертала увагу тогочасна наукова критика, тож немає потреби повторюватися⁵⁸.

Ознакою сучасного історіографічного періоду є те, що феноменом історичної школи М. Грушевського зацікавилися також наші західні сусіди, в історичній літературі яких в останні два десятиліття надзвичайно популярною є леополітана. При цьому деякі польські дослідники взагалі відкидають факт існування у Львові наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. української історичної школи. Наприклад, на початку 1990-х рр. Уршула Якубовська у своїй книзі «Львів на зламі ХІХ і ХХ ст.», незважаючи на солідну історіографію львівської школи, втім і

польську, категорично твердить: «[М. Грушевський] був видатним представником українського національного руху, визначною особистістю, але не зміг організувати ані наукового семінару, ані дослідницької школи. Може це дивувати, тим більше, що протягом 20 років керував Науковим Товариством ім. Шевченка у Львові та редагував його видавництва»⁵⁹.

Втім, подібні тези можемо спостерігати і на початку нашого століття. Так, у збірці наукових праць, котрими краківська Академія знань відгукнулася на ювілей Львівського університету, опубліковано розлогу статтю Кшиштофа Стопки, присвячену розвитку історичних наук у стінах львівської альма-матер. У своєму нарисі краківський дослідник, зупиняючись на проблемі утворення до початку Першої світової війни історичних шкіл в університеті, назвав лише дослідницькі осередки польських професорів⁶⁰. Вказавши, що «з його [М. Грушевського] семінару, а також приватних консультацій виводиться ціла генерація українсько-галицьких істориків», різнобічну діяльність самого вченого К. Стопка охарактеризував вкрай негативно – цілковито у дусі польської публіцистики початку ХХ ст.⁶¹.

Згаданим вище виразно тенденційним тезам польських учених опонують їхні колеги, котрі працювали у складі міжнародних (в своїй засаді, польсько-українських) дослідницьких колективів «Багатокультурне історичне середовище Львова в ХІХ і ХХ століттях» та «Історія-ментальність-ідентичність. Місце і роль історії та істориків в житті українського і польського народів в ХІХ і ХХ століттях». І хоча українську історіографічну проблематику в цьому проекті найчастіше опрацьовували українські дослідники, втім, їхні польські колеги цілком поділяли висловлені на конференційних зустрічах оцінки щодо науково-організаційної діяльності М. Грушевського в Галичині.

Підсумковою на сьогодні працюю польської грушевськіани є талановито написана біографія Великого Українця авторства варшавського дослідника Лукаша Адамського⁶². Зосередившись на польських сюжетах у житті та творчості М. Грушевського, польський дослідник у своїй книзі торкається також проблеми реалізації львівським професором його схоларних планів. Не

вживаючи стосовно вихованців М. Грушевського визначення «школа», Л. Адамський разом із тим, цілком у дусі української історіографії пише про значущість науково-організаційної праці видатного вченого. «Заслуги вченого для української історіографії є тут [у справі підготовки наукових кадрів] неоціненними, – твердить варшавський історик, – бо в Галичині ніхто раніше професійно не готував істориків [...]. Тимчасом з грона семінаристів Грушевського вийшло кілька знаних дослідників історії»⁶³.

Підсумовуючи стислий огляд сучасної грушевськіани, відзначимо стрімке збільшення сюжетних ліній, які опрацьовують наші сучасники, вивчаючи науково-організаційний доробок М. Грушевського у галицьке двадцятиліття. Разом із тим, досі відсутні опрацювання львівської історичної школи як наукознавчого феномену. Йдеться, у першу чергу, про чітке визначення структури львівської школи, де своє належне місце повинна зайняти педагогічна праця М. Грушевського у Львівському університеті, зокрема, його науковий семінар. Також важливими видаються й студії над комунікативними практиками та психологічним кліматом школи, адже від цього безпосередньо залежала ефективність праці її представників. Слід урешті визначити й чіткі критерії персонального представництва школи і спробувати окреслити коло учнів М. Грушевського. Не менш значущою є й потреба з'ясування різноманітного творчого доробку представників львівської школи, адже попередня традиція була залюбована майже виключно у козакознавстві учнів видатного вченого. Ці та деякі інші сюжети й повинні, на наше переконання, потрапити у поле зору дослідників науково-організаційної праці М. Грушевського львівської доби.

¹ Див. напр.: *Винар Л.* Вступ до науки грушевськознавство // УІ. – 1996. – № 1-4. – С. 27.

² Див. напр. бібліографію за 1988–1992 рр., зібрану Р. Пирогом в: *Пиріг Р.Я.* Життя Михайла Грушевського. Останнє десятиліття (1924–1934). – К., 1993. – С. 193–198.

³ Див. докл.: *Пиріг Р.Я.* Грушевськознавство: стан та перспективи розвитку // УІЖ. – 1996. – № 5. – С. 71–83. Див. також: *Тельвак В.В.* Історико-теоретичні дослідження в грушевськознавстві (90-ті рр. 20 ст.) // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. – Дрогобич, 2000. – Випуск п'ятий. – С. 163–174.

⁴ *Винар Л.* Михайло Грушевський в українській і всесвітній історії // УІ. – 1991–1992. – № 3-4/1-4. – С. 35.

⁵ Див. напр.: *Винар Л.* Вступ до науки грушевськознавства. – С. 47.

⁶ Див. напр.: *Грабовецький В.* Михайло Грушевський – видатний історик України, громадсько-політичний і державний діяч. – Івано-Франківськ: Галичина, 1991. – С. 29–34; *Пиріг Р.Я.* Актуальні проблеми сучасного вітчизняного грушевськознавства // Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Харків, 1995. – С. 331–335.

⁷ *Грицак Я.* Чи була школа Грушевського? // Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції. Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 147.

⁸ *Онопрієнко В.* Перша кафедра української історії // Київська старовина. – 1994. – № 4. – С. 76–81; *Батенко Т.* До питання про заснування кафедри історії Східної Європи у Львівському університеті // Михайло Грушевський і Західна Україна. Доповіді й повідомлення наукової конференції. – Львів, 1995. – С. 23–25; *Шкварець Г.П.* Австрійські урядові документи про призначення Михайла Грушевського професором Львівського університету // М.С. Грушевський – визначний український історик, літературознавець, вчений-правознавець, академік АН УРСР та АН СРСР, громадський діяч, Голова Центральної Ради в 1917–1918 рр. матеріали науково-практичної конференції 30 вересня 2006 року, присвяченої 140-й річниці від дня народження М.С. Грушевського. – Миколаїв, 2006. – С. 79–93; *Пахолків С.* Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. – Львів: ЛА «Піраміда», 2014. – С. 271–279.

⁹ *Пахолків С.* Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. – С. 279.

¹⁰ *Кондратюк К.* науково-педагогічна діяльність Михайла Грушевського у Львові (1894–1914 рр.) // Багатокультурне історичне середовище Львова в ХІХ і ХХ століттях / За ред. Леоніда Зашкільняка і Єжи Матерницького. – Львів–Жешув, 2006. – Том. ІV. – С. 199–208.

¹¹ *Григанська С.В.* М.С. Грушевський і студентська молодь // Михайло Грушевський і сучасність: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження М.С. Грушевського. – К., 1998. – С. 63–64.

¹² *Алексієвець М.М., Алексієвець Л.М., Трум О.П.* Роль М. Грушевського у піднесенні національної самосвідомості українського народу (кін. XIX – поч. XX ст.). – Тернопіль: Літопис, 2002. – С. 12–17.

¹³ *Зайцева З.І.* Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.): Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 264–276.

¹⁴ *Одарченко П.* Михайло Грушевський і українська молодь // Український історик. – 1991. – № 3-4/1-4. – С. 105–106; *Серкіз Я.* Науково-педагогічні засади Михайла Грушевського (за листами до Мирона Кордуби) // Михайло Грушевський і Західна Україна. Доповіді й повідомлення наукової конференції. – Львів, 1995. – С. 73–74.

¹⁵ *Зайцева З.І.* Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.): Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 271.

¹⁶ *Педич В.* Роль історичного семінару М. Грушевського у формуванні Львівської історичної школи // Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 49–51.

¹⁷ *Дашкевич Я.* Михайло Грушевський – організатор української національної науки // Бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1909–1939): напрями діяльності та постаті : збірник наукових праць. – Львів, 2010. – С. 13.

¹⁸ Див. напр.: *Зайцева З.І.* Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.): Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 104–180.

¹⁹ Див. напр.: *Гурич І.* Деякі питання організації М.С. Грушевським археографічної роботи у Львівський період життя (1894–1914) // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 150-річчю Київської археографічної комісії (Київ, Седнів, 18-21 жовтня 1993 р.). – К., 1997. – С. 266–294; *Капраль М.* Археографічна діяльність Михайла Грушевського у львівський період життя (1894–1914) // Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції. Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 166–173; *Капраль М.* Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. (Нарис історії діяльності) // Український археографічний щорічник. – Випуск 3-4. – К., 1999. – С. 56–76.

²⁰ Див напр.: *Герасименко С.* Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.): монографія. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 58–67.

²¹ *Мерніков Г.І.* Школи в українській історичній науці другої половини XIX – початку XX ст.: проблеми теорії та історіографії [Текст] : дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / Мерніков Геннадій Іванович; Дніпропетровський держ. ун-т. – Д., 1997. – Л. 201–205.

²² Див напр.: *Колесник І.І.* Научная школа: сетевая модель в украинском контексте // Мир историка: историографический сборник / под ред. В.П. Корзун, С.П. Бычкова. – Вып. 7. – Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2011. – С. 262.

²³ Див напр.: *Грицак Я.* Чи була школа Грушевського? // Михайло Грушевський і львівська історична школа. Матеріали конференції. Львів, 24–25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 147.

²⁴ Див напр.: *Винар Л.* Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866–1934) // Винар Л. Силуети епох. – Дрогобич: Відродження, 1992. – С. 120; *Грицак Я.* Чи була школа Грушевського? // Михайло Грушевський і львівська історична школа. Матеріали конференції. Львів, 24–25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 147; *Колесник І.* Мережива модель науки (новий проект української історіографії?) // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. К., 2009. – Випуск 4. – С. 83.

²⁵ Див напр.: *Герасименко С.* Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.): монографія. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 207.

²⁶ *Труба Р.* Омелян Терлецький. – Львів, 2013. – С. 7.

²⁷ Див напр.: *Герасименко С.* Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.): монографія. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 58.

²⁸ Див напр.: *Колесник І.* Мережива модель науки (новий проект української історіографії?) // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. К., 2009. – Випуск 4. – С. 83; *Колесник І.І.* Научная школа: сетевая модель в украинском контексте // Мир историка: историографический сборник / под ред. В.П. Корзун, С.П. Бычкова. – Вып. 7. – Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2011. – С. 262.

²⁹ *Колесник І.* Мережива модель науки (новий проект української історіографії?) // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. – К., 2009. – Випуск 4. – С. 70.

³⁰ Див напр.: *Бортняк М. С.* Томашівський: до відносин із Михайлом Грушевським // *М. Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції.* – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 187–196.

³¹ Див напр.: *Купчинський О.* Листи Мирона Кордуби до Михайла Грушевського: питання творчих взаємин і співпраця учня і вчителя // *Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції.* Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 174–186; *Тельвак В.* Грушевськіана Мирона Кордуби // *УІ.* – Т. XLIX. – Ч. 1–4 (193–196). – Нью-Йорк; Київ, 2012.

³² *Крип'якевич Р. М.* Грушевський та Ів. Крип'якевич // *М. Грушевський. Збірник наукових праць...* – Львів, 1994. – С. 324–330; *Заболотна І.* Початок співпраці І.П. Крип'якевича з М.С. Грушевським // *Український археографічний щорічник. Нова серія.* – Київ–Нью-Йорк, 2004. – Випуск 8/9. – Том 11/12. – С. 629–632; *Тельвак В.* Михайло Грушевський в історіографічній рефлексії Івана Крип'якевича (до 1939 року) // *Spheres of culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies.* – Lublin, 2014. – Volume VII. – S. 448–458.

³³ *Пришляк В.* Михайло Грушевський та Іван Джиджора: учитель і учень у світлі взаємного листування // *Листування Михайла Грушевського. Т. 4: Листування Михайла Грушевського та Івана Джиджори / Упоряд.: С. Панькова, В. Пришляк; ред. Л. Винар, П. Сохань, І. Гирич.* – Київ–Нью-Йорк: УІТ, ВД «Простір», 2008. – С. 11–47.

³⁴ *Качкан В.А.* «Реальні образи сумної правди» (Іван Кривецький – історик, критик, бібліограф, пресо- і книгознавець) // *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики.* – Львів, 1996. – Вип. 6. – С. 398–414.

³⁵ *Федорук Я.* Василь Гарасимчук: його життя і відносини з Михайлом Грушевським // *Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції.* Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 225–232.

³⁶ *Тельвак В.* Михайло Грушевський в оцінках своїх учнів (перша третина ХХ ст.) // *Історіографічні дослідження в Україні.* – Вип. 23. – К.: Інститут історії України, 2013. – С. 160–197.

³⁷ Див. напр.: *Грицак Я.* Конфлікт 1913 року в НТШ: причини і причинки // *УІ.* – 1991–1992. – № 3-4. – С. 319–332; *Пшеничний Є.* «... Щадіть цензорського олівця»: до історії появи статті С. Томашівського «Наша політика» // *УІ.* – 1991–1992. – № 3-4. – С. 352–361; *Горинь В.* Михайло Грушевський і конфлікти в Науковому Товаристві

ім. Т. Шевченка // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Львів, 1995. – Випуск 2. – С. 143–156.

³⁸ *Панькова С.М.* Хто був автором брошури “В обороні правди”? // УІ. — 2006—2007. —Ч. 4; 1–2. — С. 267–274.

³⁹ Див. напр.: *Pedycz W.* Myron Korduba (1876–1947) / *Wasył Pedycz* // *Żłota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Pod redakcją Jerzego Maternickiego przy współpracy Leonida Zaszkilniaka.* – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. – S. 453–466; *Pix O.* Науково-освітня діяльність Мирона Кордуби у Варшаві (1928–1940) // Україна-Польща : історична спадщина і суспільна свідомість / [відп. ред. Микола Литвин]; Національна Академія наук України, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2012. – Вип. 5 : Ювілейний збірник на пошану Олександра Колянчука. – С. 184–191; *Серкіз Я.* Мирон Кордуба в оцінці сучасників / *Ярослав Серкіз* // Україна-Польща : історична спадщина і суспільна свідомість / [відп. ред. Микола Литвин]; Національна Академія наук України, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2012. – Вип. 5 : Ювілейний збірник на пошану Олександра Колянчука. – С. 179–183.

⁴⁰ Див. напр.: *Іван Крип'якевич* у родинній традиції, науці, суспільстві / Відп. ред.: *Ярослав Ісаєвич, упорядник Феодосій Стеблій.* Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць, 8. – Львів, 2001. – 960 с.

⁴¹ Див. напр.: *Бортняк Н.* Степан Томашівський: початки наукової та громадсько-політичної праці до 1911 р. // Україна в минулому. – К.; Львів, 1992. – Вип. 2. – С. 93–116; *Халак Н.* громадсько-політична та наукова діяльність С. Томашівського в роки Першої світової війни // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. – Львів, 1999. – Вип. 2: 1995–1997. – С. 459–471; *Швагуляк М.* Степан Томашівський про досвід визвольних державницьких змагань українців // Вісник Львівського університету. Серія історія. – Львів, 2009. – Вип. 44. – С. 417–439; *Тельвак В.* Краківська доба життя та діяльності Степана Томашівського у світлі документів Архіву Ягеллонського університету // Архіви України. – 2009. – Випуск 1-2 (263): січень–квітень. – С. 138–149; *Telwak W., Pedycz W.* Życie i działalność Stepana Tomaszewskiego // *Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie.* – Rok LV. – Kraków, 2010. – S. 319–357.

⁴² Див. напр.: *Халак Н.* Наукова спадщина і громадсько-політична діяльність Степана Томашівського: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец.) 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні істо-

ричні дисципліни». – К., 1999. – 20 с.; *Федорів І.О.* Наукова і громадсько-політична діяльність Мирона Кордуби (1876–1947 рр.) [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2004. – 20 с.; *Заболотна І.М.* Археографічна діяльність та джерелознавчі студії І.П. Крип'якевича [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 19 с.; *Піх О.М.* Науково-бібліографічна діяльність Мирона Кордуби [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01; НАН України, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича. Інститут народознавства. – Л., 2007. – 20 с.; *Федорищак Р.Л.* Педагогічна та культурно-просвітницька діяльність Мирона Кордуби (1876–1947 рр.) [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2014. – 21 с.; *Труба Р.І.* Громадсько-політична та наукова діяльність Омеляна Терлецького (1873–1958) [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Інститут народознавства. – Л., 2015. – 19 с.

⁴³ *Федорів І.О.* Мирон Кордуба в історії України (кінець XIX – перша половина XX ст.). – Тернопіль : Тернопіль Онлайн, 2001. – 127 с.; *Піх О.* Мирон Кордуба (1876–1947). – Львів, 2012. – 72 с.

⁴⁴ *Труба Р.* Омелян Терлецький (1873–1958). – Львів, 2013. – 84 с.

⁴⁵ Див. напр.: *Ровенчак І.* Михайло Грушевський та Степан Рудницький: паралелі життя, наукової та суспільно-політичної діяльності // Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 58–59; *Штойко П.* Степан Рудницький (1877–1927). – Львів, 1997. – С. 9; *Ішук С., Олійник Я.* Академік Степан Рудницький – основоположник національної географічної науки // Україна просторова в концепційному окресленні Степана Рудницького. Монографія. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2003. – С. 19; *Пацай Т.* Зенон Кузеля: життя і народознавча діяльність. – Л.: ПП «Видавництво «БОНА», 2013. – С. 40, 42–43.

⁴⁶ Див. напр.: *Мушинка М.* Взаємини Степана Рудницького з Михайлом Грушевським // Михайло Грушевський. Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. – Львів, 1994. – С. 296–305.

⁴⁷ Див. напр.: *Книш Я.* Родовід Василя Гарасимчука // Василь Гарасимчук. Матеріали до історії козаччини XVII віку. Василь Гарасимчук: життя і творчість. – Львів, 1994. – С. 7–11; *Федорук Я.* Василь Гарасимчук та його невидані «Матеріали до історії козаччини

XVII в.» // Василь Гарасимчук. Матеріали до історії козаччини XVII віку. Василь Гарасимчук: життя і творчість. – Львів, 1994. – С. 12–47; *Pedycz W.* Wasyl Herasymczuk // *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Pod redakcją naukową Jerzego Maternickiego Pawła Sierżęgi, Leonida Zaszkiłniaka.* – Tom II. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. – S. 329–342.

⁴⁸ Див. напр.: *Пришляк В.* Мирон Кордуба та Іван Джиджора: рецензент і автор // До джерел: Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Київ; Львів, 2004. – С. ; *Панькова С.М.* Із плеяди публіцистичної школи Михайла Грушевського: Іван Джиджора. Журналістський вишкіл в газеті “Рада” // Київ і кияни: Матеріали щорічної науково-практичної конференції (Музей історії Києва). — К., 2009. — С. 293–301; *Telwak W.* Iwan Dżydzora (1880–1919) // *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Pod redakcją naukową Jerzego Maternickiego Pawła Sierżęgi, Leonida Zaszkiłniaka.* – Tom II. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. – S. 313–328.

⁴⁹ Див. напр.: *Чорновол І.* Син «руського станьчика»: Богдан Барвінський // Багатокультурне історичне середовище Львова в XIX і XX століттях / За ред. Леоніда Зашкільняка і Єжи Матерницького. – Львів–Жешув, 2006. – Том. IV. – С. 421–434.

⁵⁰ Див. напр.: *Стеблій Ф.* Іван Кревецький – історик // Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції. Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 206–225; *Стеблій Ф.* Іван Кревецький – історик-державник. – Львів: Інститут українознавства ім. В. Крип'якевича НАН України, 2003. – 40 с.; Іван Кревецький: Біобібліографічний покажчик (1901–1943 рр.) / уклад. У. Яворська; авт. вступ. ст.. – Львів, 2008. – 78 с.

⁵¹ Див. напр.: *Педич В.П., Тельвак В.В., Тельвак В.В.* «Предтеча унії» – історико-церковне дослідження Олександра Сушка // Історія релігій в Україні: науковий щорічник 2015 рік. – Л.: Логос, 2015. – Книга I. – С. 49–58.

⁵² Див. напр.: *Дзьобан О.* Шпитковський Іван-Юліян Володиславович // Українська журналістика в іменах. – Львів, 1998. – Вип. 5. – С. 339–343; *Купчинський О.* Іван-Юліян Шпитковський // Вісник НТШ. – Львів, 2001. – Зима. – Ч. 26. – С. 30–33; *Блавацька О.* Родовід родини Івана-Юліана Шпитковського // Матеріали четвертої міжобласної генеалогічної конференції «Український родовід». (Львів, 27-28 березня 2004 р.). – Львів, 2005. – С. 356–362.

⁵³ Див. напр.: *Ковальчук О.Б.* Освітня діяльність і педагогічні погляди Дениса Коренця в контексті розвитку українського коопера-

тивного шкільництва у Галичині (кін. XIX – перша пол. XX ст.) [Текст] : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2000. – 268 арк.

⁵⁴ *Макевич І.* Меланія Бордун – дослідниця українського духовенства XVIII століття // *Історія релігій в Україні: науковий щорічник.* – Л.: Логос, 2013. – Книга I. Частина I: Історія. – С. 788–798.

⁵⁵ *Стеблій Ф.* Збірник Західна Україна – нездійснений проект М. Грушевського й І. Крип'якевича // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* — Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. — Львів, 2001. — С. 123–160.

⁵⁶ *Рубльов О.С.* З історії наукових контактів Галичини і Наддніпрянщини 1920-х років: відвідини УСРР львівськими істориками М. Кордубою та І. Крип'якевичем // *Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Зб. ст. / Редкол.: П.Т. Тронько (відп. ред.) та ін.* – К., 2001. – Вип. 14. – С. 312–346; *Рубльов О.С.* Сторінка з історії київського «галичознавства» 1920-х рр.: аспірант М.С. Грушевського О. Павлик і В. Косташук // *Укр. іст. журн.* – 2003. – № 2. – С. 89–113.

⁵⁷ *Юркова О., Федірко О.* Причинок до листування двох учнів Михайла Грушевського. Листи І.П. Крип'якевича до М.М. Ткаченка (1955–1964) // *Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Відп. ред.: Ярослав Ісаєвич, упорядник Феодосій Стеблій.* Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць, 8. – Львів, 2001. – С. 548–554.

⁵⁸ *Тельвак В.: Педич В.* Історична школа М.Грушевського у Львові (1894–1914 рр.) – Івано-Франківськ, 1997. – 208 с. // *Дрогобицький краєзнавчий збірник.* – Вип. V. – Дрогобич, 2001. – С. 390–398.

⁵⁹ *Jakubowska Urszula.* Lwów na przełomie XIX i XX wieku. Przegląd środowisk prasotwórczych. – Warszawa, 1991. – S. 100.

⁶⁰ *Stopka Krzysztof.* Nauki historyczne na Uniwersytecie Lwowskim // *Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysta pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14-15 stycznia 2011 w Krakowie.* – Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2011. – S. 229.

⁶¹ *Ibidem.* – S. 245–246.

⁶² Див. докл.: *Тельвак В.: Adamski Lukasz.* Nacjonalista postępowy. Mychajło Hruszewski i jego poglądy na Polskę i Polaków. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011. – 369 s. // *Український археографічний щорічник. Нова серія.* – К.: Український письменник, 2012. – Випуск 16/17. – С. 637–649; *Stryjek T.* Hruszewski zdemaskowany // *Nowa Europa Wschodnia.* – 2012. – Numer 3/4. – S. 110–119.

⁶³ *Adamski Łukasz.* Nacjonalista postępowy. Mychajło Hruszewski i jego poglądy na Polskę i Polaków. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011. – S. 82–83.

The article is devoted to the analysis of versatile literature about the Galician School, which appeared during the last quarter of the century. The basic achievements and leading trends of scholar hryshevskyana were highlighted. The conclusions outline the perspective fields of Lviv center of Ukrainian Studies.

Keywords: *M. Hrushevsky, Lviv Historical School, Ukrainian historical science, historiography discourse, Hrushevsky studies.*